

การใช้ชุดฝึกการแสดงโขนเด็กในรามเกียรติ์ ชุด โอรสมนุษย์ บุตรอสุรา ลูกสวาพงศ์
อินทราทิตย์ ที่มีต่อผลการเรียนรู้ท่าทางของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย
โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม)
THE USING INSTRUCTIONAL PACKAGE OF CHILDREN'S KHON SHOW IN THE
RAMMAYANA SERIES OF OROSMANUUT BOOTASURA
LUUGSAWPONGINTHARATIT AFFECTING THE STUTUDENT'S ACHIEVMENT OF
STYLE OF ELEMENTARY STUDENTS OF SRINAKHARINWIROT UNIVERSUTY
PRASARNMIT DEMONSTRATION SCHOOL (ELEMENTARY)

สมเกียรติ วรรณเฉลิม¹

Somkiat Wonchalerm¹

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร(ฝ่ายประถม)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ท่าทางของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายระหว่าง
ก่อนเรียนและหลังเรียนที่เรียนรู้ด้วยชุดฝึกการแสดงโขนเด็กในรามเกียรติ์ ชุด โอรสมนุษย์ บุตรอสุรา ลูกสวาพงศ์อินทราทิตย์

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) โดยใช้แบบแผนการทดลองแบบกลุ่มเดียว
ทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน (One Group Pretest-Posttest Design) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ครั้งนี้เป็นนักเรียนระดับชั้น
ประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม) ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา
2556 จำนวน 9 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) ชุดฝึกการ
แสดงโขนเด็กในรามเกียรติ์ ชุดโอรสมนุษย์ บุตรอสุรา ลูกสวาพงศ์อินทราทิตย์ 2) แบบประเมินผลการเรียนรู้ท่าทางการใช้
ชุดฝึกการแสดง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่า Wilcoxon Signed Ranks Test

ผลจากการวิจัยพบว่า ผลการเรียนรู้ท่าทางของนักเรียนโดยใช้ชุดฝึกการแสดงโขนเด็กในรามเกียรติ์ ชุด โอรสมนุษย์
บุตรอสุรา ลูกสวาพงศ์อินทราทิตย์ มีค่าคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่า ก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ : ชุดฝึกการแสดงโขนเด็กในรามเกียรติ์, ผลการเรียนรู้

¹อาจารย์ประจำ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม)

ABSTRACT

The objective of this research was to compare the student's learning achievement of style between before and after learning by instructional package of children's Khon show in the Ramayana series of Orosmanuut Bootasura Luugsawapongintharatit.

This research was experimental research by using of 9 elementary students of of Srinakharinwirot University Prasarnmit Demonstration School (Elementary) in first semester/2556. The sample came from cluster random sampling. The instruments used for gathering data were: 1) instructional package of children's Khon show in the Ramayana series of Orosmanuut Bootasura Luugsawapongintharatit. 2) the assessment of learning achievement that was analysed by using mean score, standard deviation, and wilcoxon signed ranks test.

The result of the research was a comparison the student's learning achievement of style between before and after study revealed that means score after study was higher than before study statistically significant at the level .01

Keywords : instructional package of children's Khon show in the Ramayana series of Orosmanuut

Bootasura Luugsawapongintharatit, learning achievement

บทนำ

“โขน” เป็นศิลปะการแสดงชั้นสูงของไทยที่มีความสง่างาม อลังการและอ่อนช้อย มีประวัติยาวนานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา สืบทอดกันมาแต่อดีตถึงปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นถึง คุณค่า และความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมไทย สำหรับโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม) ได้เล็งเห็นความสำคัญและคุณค่าของโขน จึงได้ส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนโขนให้กับนักเรียน มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 โดยการริเริ่มของศาสตราจารย์ ดร.อารี สดมหวี อาจารย์ใหญ่ในขณะนั้น เพราะพิจารณาเห็นว่านักเรียนชายขาดความมั่นใจในการเรียนรำ จึงได้ส่งเสริมให้ฝึกหัดเรียนโขนและออกแสดงในงานประจำปี นับแต่นั้นมาโขนเด็กจึงได้ถือกำเนิดขึ้นในโรงเรียนสาธิตแห่งนี้ ทำให้เด็กเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงโขนละครและความเป็นไทย จึงกลายเป็นเอกลักษณ์อันดีงาม ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้เด็ก ๆ ได้ซึมซับศิลปะความเป็นไทยอย่างสมบูรณ์

ในสถานการณ์ในปัจจุบัน พบว่าเด็กยุคใหม่รับเอาวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้ามา มีอิทธิพลต่อการ

ดำรงชีวิตมากขึ้น อาทิ การใช้เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย การรับประทานอาหาร การแสดงออกในสังคม เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยได้อย่างชัดเจน แต่สิ่งหนึ่งที่ต้องตระหนักคือ จิตสำนึกของการดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมไทย และทำให้เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมที่มีคุณค่าที่แสดงความเป็นอารยชาติ ดังนั้น ศิลปะการแสดงของไทยจึงเป็นศิลปะที่แฝงไว้ซึ่งภูมิปัญญาที่มีใช้เพียงแต่ความงามแต่เป็นศิลปะที่ทั่วโลกควรจะได้สัมผัสและรับรู้ (ภิรฎา กิจพัฒน์เจริญ. 2550:1)

จากการที่โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม) ได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนและการแสดงโขนเด็กมาอย่างต่อเนื่อง จนกล่าวได้ว่าเป็นเอกลักษณ์อันดีงามที่จะกระตุ้นให้เด็กได้เรียนรู้และหันมาสนใจศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยที่เรียกว่า “โขน”

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจการใช้ชุดฝึกการแสดงโขนเด็กในรามเกียรติ์ที่มีต่อผลการเรียนรู้ทางของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายขึ้น โดยนำเอา เรื่องรามเกียรติ์ ชุดโอรสमुखย์ บุตรอรสุรา

ลูกสวาพงศ์อินทราทิตย์ มาเป็นส่วนหนึ่งของชุดฝึกเนื่องจาก มีตัวพระ ตัวยักษ์ และตัวลิง รวมอยู่ในเพลงเดียวกัน และเป็นท่ารำมาตรฐานของกรมศิลปากร เพื่อจะได้ฝึกฝนท่าทางที่ถูกต้อง และพัฒนาการเคลื่อนไหวองค์ประกอบของร่างกายให้เข้ากับจังหวะเพลงและเครื่อง

ดนตรี ทั้งยังเป็นการส่งเสริม ให้เด็กรุ่นใหม่หันมาฝึกท่ารำนาฏศิลป์โบราณให้มากขึ้น และมีความภาคภูมิใจที่เกิดมาเป็นคนไทย

กรอบความคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ท่าทางของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ที่เรียนรู้ด้วยชุดฝึกการแสดงโขนเด็กในรามเกียรติ์ ชุด โอรสमुखย์ บุตรอสุรา ลูกสวาพงศ์อินทราทิตย์ ก่อนเรียนและหลังเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 (ประถมปลาย) โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม) จำนวน 600 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เป็นนักเรียนชายชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 (ประถมปลาย) ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 ของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม) จำนวน 9 คนที่ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ คือ ชุดฝึกการแสดงโขนเด็กในรามเกียรติ์ ชุด โอรสमुखย์ บุตรอสุรา ลูกสวาพงศ์อินทราทิตย์
ตัวแปรตาม คือ ผลการเรียนรู้ท่าทาง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจัดแบ่งขั้นตอนการดำเนินการทดลองออกเป็นขั้นตอนดังนี้

1. จัดเตรียมสถานที่ และชุดฝึกการแสดงโขนเด็ก ให้อยู่ในสภาพที่พร้อมจะทดลองได้ทันที
2. จัดเครื่องเสียง 1 ชุด
3. ก่อนการดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยตรวจสอบสภาพความพร้อมของห้องทดลองและอุปกรณ์ทั้งหมด
4. ดำเนินการทดลองโดย
  - 4.1 ผู้วิจัยดำเนินการให้นักเรียนจำบทโขนและฟังเพลงที่แต่งขึ้นสำหรับกาวิจัย
  - 4.2 ผู้วิจัยดำเนินการฝึกหัด โขนเบื้องต้นก่อนแล้วใส่เนื้อหาการแสดงสำหรับกาวิจัยแบ่งเป็นตัวพระ ตัวยักษ์และตัวลิง
  - 4.3 ใช้เวลาช่วงกิจกรรมไฮมูมเช้า และเย็น ทุกวัน วันละ 50 นาที แบ่งเด็กที่ได้จากการสุ่มจำนวน 9 คน เป็นผู้แสดงเป็นตัวพระ 3 คน ผู้แสดงเป็นตัวลิง 3 คน และผู้แสดงเป็นยักษ์ 3 คน โดยมีผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยเป็นผู้ควบคุม
5. ผู้เชี่ยวชาญและผู้วิจัยประเมินท่าทางนักเรียน

6. ให้คะแนนแบบประเมินผลการเรียนรู้
ทำทาง โดยมีเกณฑ์ ดังนี้

ดีมาก 3 คะแนน ดี 2 คะแนน และพอใช้

1 คะแนน

7. นำข้อมูลที่ได้จากแบบประเมินแปลค่าเป็น
คะแนน ไปวิเคราะห์หาค่าสถิติเพื่อ อภิปรายและสรุปผล
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ชุดฝึกการแสดงโขนเด็กในรามเกียรติ์

ชุดโอรสมนุษย์ บุตรอรสุรา ลูกสวาหงศ์อินทราทิตย์
ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามเนื้อเรื่องของโขน โดยการแสดงชุด
โอรสมนุษย์ บุตรอรสุรา ลูกสวาหงศ์อินทราทิตย์ เป็นการ
แสดงที่ใช้ทำเป็นนาฏยศัพท์แบบมาตรฐานของกรม
ศิลปากรและมีผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ กรมศิลปากร
กำกับทำทางประกอบด้วย

1.1 ทำออก ร้วสามลา ตามแบบมาตรฐาน
ของกรมศิลปากร

1.2 ทำรำเข้าเนื้อเพลงรวมทำนองคำหวาน

1.2.1 เพลงสารถี (ผู้แสดงตัวพระราม
พระลักษมณ์ พระมงกุฎ)

1.2.2 เพลงสิงโต (ผู้แสดงตัวทศกัณฐ์
รณพัตร์ วิรุณมุข)

1.2.3 เพลงปฐมชั้นเดียว (ผู้แสดงตัว
พาลี สุครีพ หนุมาน)

1.2.4 ทำรำเข้าเนื้อเพลงรวมทำนอง
ประเทศตอนท้าย

1.3 ทำรวีตีกดำบรรพ์ตอนจบการแสดง

2. แบบประเมินผลการเรียนรู้ทำทาง ชุดฝึก
โขนเด็กในรามเกียรติ์ ชุด โอรสมนุษย์ บุตรอรสุราลูกสวา
หงศ์อินทราทิตย์ จำนวน 20 ข้อ แบ่งเป็น 1)ทำออก 2) ทำรำ
และ 3) ทำจบการแสดง โดยมีเกณฑ์คะแนน คือ ดีมาก
3 คะแนน ดี 2 คะแนน พอใช้ 1 คะแนน คะแนนเต็ม
เท่ากับ 60 คะแนน โดยแต่ละข้อได้รับการตรวจสอบจาก
ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ว่ามีความสอดคล้องระหว่าง
เนื้อหาการทำทางการแสดงออก ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.80

ขึ้นไป และคำนวณค่าความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์
แอลฟาของครอนบาค ได้เท่ากับ 0.87

แบบแผนการทดลองและดำเนินการทดลอง

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงทดลอง ซึ่ง
ผู้วิจัยใช้แบบแผนการทดลอง แบบกลุ่มเดียว ทดสอบก่อน
และหลัง (One group pretest-posttest design) พวงรัตน์
ทวีรัตน์. (2538) ซึ่งมีลักษณะแบบแผนการทดลองดังนี้

ตาราง 1 แบบแผนการทดลอง

สอบก่อน	ทดลอง	สอบหลัง
T_1	X	T_2

เมื่อกำหนดให้

T_1 แทน การทดสอบก่อนการทดลอง

X แทน การจัดกระทำ (Treatment)

T_2 แทน การทดสอบหลังการทดลอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ท่าทาง โดยใช้ Wilcoxon Signed Ranks Test ก่อนและหลังเรียน โดยใช้ชุดฝึกการแสดงโขนเด็กในรามเกียรติ์ ชุด ไอรสมนุษย์ บุตรอสุรา ลูกสวาพงศ์อินทราทิตย์แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตาราง 2

ตาราง 2 เปรียบเทียบผลการเรียนรู้ท่าทาง ก่อนและหลังเรียนโดยใช้ชุดฝึกการแสดงโขนเด็กในรามเกียรติ์ ชุด ไอรสมนุษย์ บุตรอสุรา ลูกสวาพงศ์อินทราทิตย์

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	Z	P-Value
ก่อน	32.00	3.20	2.69	.00**
หลัง	52.44	1.67		

** $p < .01$

จากตาราง 2 พบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดฝึกการแสดงโขนเด็กในรามเกียรติ์ ชุด ไอรสมนุษย์ บุตรอสุรา ลูกสวาพงศ์อินทราทิตย์ มีคะแนนผลการเรียนรู้หลังเรียนเฉลี่ย 52.44 คะแนน ซึ่งสูงกว่าผลการเรียนรู้อ่อนเรียน ซึ่งมีคะแนนก่อนเรียนเฉลี่ย 32.00 คะแนน และเมื่อทดสอบนัยสำคัญผลการเรียนรู้ท่าทางก่อนและหลังโดยใช้ชุดฝึกการแสดงโขนเด็กในรามเกียรติ์ ชุด ไอรสมนุษย์ บุตรอสุรา ลูกสวาพงศ์อินทราทิตย์พบว่า หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวได้ว่า ชุดฝึกการแสดงโขนเด็กในรามเกียรติ์ ชุด ไอรสมนุษย์ บุตรอสุรา ลูกสวาพงศ์อินทราทิตย์ ทำให้นักเรียนมีผลการเรียนรู้ที่สูงขึ้น

สรุปผลการวิจัย

การเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ท่าทางของนักเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้ชุดฝึกการแสดงโขนเด็กในรามเกียรติ์ ชุด ไอรสมนุษย์ บุตรอสุรา ลูกสวาพงศ์อินทราทิตย์ พบว่า มีค่าเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การอภิปรายผลการวิจัย

นักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดฝึกการแสดงโขนเด็กในรามเกียรติ์ ชุด ไอรสมนุษย์ บุตรอสุรา ลูกสวาพงศ์อินทราทิตย์ มีค่าเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ชุดฝึกการแสดงโขนเด็กในรามเกียรติ์ มีเนื้อหาดำเนินการเป็นขั้นตอนและเข้าใจง่าย มีภาพประกอบทำให้ง่ายในการฝึกปฏิบัติ มีเนื้อหาเรียงลำดับทำการแสดงจากง่ายไปสู่ยาก นักเรียนมีโอกาสฝึกปฏิบัติท่าทางเพื่อให้มีทักษะเพิ่มขึ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของวีรานูตร พูลทองคำ(2545:72) เรื่อง การศึกษาทักษะการรับประทานอาหารของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับฝึกได้ จากการชุดฝึกทักษะการรับประทานอาหารเชิงวิเคราะห์งานผลการวิจัยพบว่า 1) ทักษะการรับประทานอาหารที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับฝึกได้อายุ 3-7 ปี หลังการใช้ชุดฝึก

ทักษะการรับประทานอาหารเชิงวิเคราะห์งานสูงขึ้นอยู่กับระดับที่ทักษะการรับประทานอาหารที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับฝึกได้อายุ 3-7 ปีหลังการใช้ชุดฝึกทักษะการรับประทานอาหารเชิงวิเคราะห์งานสูงขึ้นอยู่กับมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับนริศลักษณ์ ภักดีพงษ์ และคณะ (2546:69) ได้ศึกษาผลการใช้ชุดฝึกจิตลักษณะเพื่อพัฒนาพฤติกรรมรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในช่วงชั้นที่ 2 พบว่า

- 1) พฤติกรรมรับผิดชอบเหตุผลเชิงจริยธรรม ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตัวเองและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ของกลุ่มทดลองหลังการฝึกจิตลักษณะสูงกว่าก่อนฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่สำหรับกลุ่มควบคุมไม่พบความแตกต่าง
- 2) พฤติกรรมรับผิดชอบเหตุผลเชิงจริยธรรม ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตัวเองและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ของกลุ่มทดลองวัดหลังการฝึกจิตลักษณะที่สูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ได้รับการสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05
- 3) พฤติกรรมรับผิดชอบเหตุผลเชิงจริยธรรม ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตัวเองและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ของกลุ่มทดลองวัดหลังการฝึกจิตลักษณะ 3 สัปดาห์ สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
- 4) พฤติกรรมรับผิดชอบเหตุผล เชิงจริยธรรม ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตัวเอง

และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ของกลุ่มทดลองวัดหลังการฝึกจิตลักษณะ 3 สัปดาห์ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยทางสถิติ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้สามารถสร้างเป็นวิดีโอ หรือโปรแกรมช่วยสอนในคอมพิวเตอร์สำหรับการแสดงโฆษณาเด็กในรามเกียรติ์ ชุดโอรสมนุษย์ บุตรอสุรา ลูกสวาพาศีอินทราพิศได้
2. ควรมีการหาค่าประสิทธิภาพของชุดฝึกเพิ่มเติม
3. ควรมีการเพิ่มเติมทำทาง ประกอบโดยใช้เพลงและทำนองเพลงเดิมในการวิจัยครั้งต่อไป
4. ควรนำเอาแบบเรียนที่สร้างขึ้นไปเปรียบเทียบกับการสอนปกติ

บรรณานุกรม

ไตรรัตน์ พิพัฒน์ภคผล. (2552). 108 หัวใจ. กรุงเทพฯ : พรินต์แอนด์แพค เซอร์วิส โอนไลน์

นริศลักษณ์ ภักดีพงษ์,เนืออน พิณประดิษฐ์ และวิลาวลัย จตุรอำรง. (2546). ผลของการใช้ชุดฝึกจิตลักษณะเพื่อ

พัฒนาพฤติกรรมรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในช่วงชั้นที่ 2.วารสารวิจัย มข.

(ฉบับบัณฑิตศึกษา) 3,1 (ม.ค.-มิ.ย. 2546) 69-75.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2538). วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ภิรฎา กิจพัฒน์เจริญ.(2550).**อไรในรามเกียรติ์**.กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วีรานูตร พูลทองคำ.(2545). การศึกษาทักษะการรับประทานอาหารของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับ

ฝึกได้ จากการใช้ชุดฝึกทักษะการรับประทานอาหารเชิงวิเคราะห์งาน. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาพิเศษ).

กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อัดสำเนา